

JUODIEJI RIEŠUTMEDŽIAI – SPECIFINIO SKONIO IR AROMATO



Vyrmano Radzevičiaus (6), „Shutterstock“ (1) nuotr.



Bendras augalo vaizdas

**TĘSIAME STRAIPSNIŲ CIKLĄ APIE
RIEŠUTMEDŽIUS – ŠIKART SUSIPA-
ŽINKIME SU JUODAISIAIS. AUTORIUI
VYRMANTUI RADZEVIČIUI, KURIS JAU
50 METŲ KOLEKCIONUOJA IR DAUGI-
NA RIEŠUTUS BRANDINANČIUS AU-
GALUS, GALITE SKAMBINTI
MOB. TEL. +370 656 33588 ARBA SU
JUO SUSISIEKITE EL. P. RADONAS@
RADONAS.LT.**

VYRMANTAS RADZEVIČIUS

LAUKINIŲ IR KULTŪRINIŲ RIEŠUTŲ SKIRTUMAI

Juodojo riešutmedžio (*Juglans nigra*) tėvynė – Šiaurės Amerika. Tai šalčiui (iki –35 °) atsparus medis, galintis augti net 3-ioje klimato zonoje (veislė 'Prairie'). Kanadoje jis randamas netgi šiauriau Edmontono (Albertos valstija) kartu su labai šalčiui (iki –37 °) atspariu pilkuoju riešutmedžiu.

Natūraliai juodieji riešutmedžiai auginami dėl medienos, nes laukiniai riešutai sunkiai gvildenami ir branduoliai sudaro apie 10–15 % jų svorio. Selekcija pradėta prieš 100 metų ir vyksta dabar. Jos tikslas – gauti lengvai skylančius riešutus su plonomis pertvaromis ir didesniais branduoliais. Kultūrinių veislių riešutų branduolių išeiga siekia 40 %.

Juodojo riešutmedžio vaisiai – vieninteliai riešutai, kurie skoniu labai skiriasi nuo kitų riešutų pasaulio atstovų. Tačiau tas specifinis skonis ir aromatas leidžia jiems užimti

labai svarbią nišą kulinarijos pasaulyje. O apie gydomąsias riešutmedžio savybes sklinda legendos. Sveikatinimo tikslais vartojami lapai, žievė ir vaisiai (tiek natūralūs, tiek jų trauktinės ir tinktūros), bet tai – atskira tema.

UŽAUGINTI IŠ SĖKLŲ TINKAMI TIK POSKIEPIAMS

Lietuvoje juodieji riešutmedžiai auginami ne tik dvarų parkuose ir dendrologinėse kolekcijose, bet ir eksperimentiniuose miškų ūkiuose medienai. Ten subrendę vaisiai yra daigūs ir tinka visų riešutmedžių dauginimui. Iš jų išauginti poskiepiai atsparesni šalčiui ir ligoms nei graikinių riešutmedžių, o dėl vėlyvesnės vegetacijos pradžios pavasarį leidžia išvengti vėlyvųjų šalnų.

Kaip ir graikiniai, iš sėklų išauginti juodieji riešutmedžiai įgyja daug naujų savybių, nebūdingų motininei veislei (kinta branduolių išeiga, storėja kevalai, mažėja derlingumas...). Taip įvyksta dėl to, kad jie daugiausia yra dichogaminiai augalai (moteriški žiedai ir dulkinės subręsta skirtingu laiku) ir vėjo atneštos žiedadulkės, apvaisinančios žiedą, paprastai būna skirtingų veislių ar rūšių riešutmedžių. Kitaip sakant, veislė palaiapsniui išsigimsta. Norint jos savybes atkartoti, augalą reikia dauginti vegetatyviškai. Šiuo atveju labiausiai paplitęs būdas – skiepijimas. Paskiepyti augalai visiškai atkartoja motininio augalo savybes ir pirmuosius riešutus subrandina po 3–5 metų. Sėjūnukai pradeda derėti po 12–15 metų.

Skiepijimas yra toks pat kaip graikinių riešutmedžių. Įskiepis ir poskiepis suaugimas 25–27 ° temperatūroje ir 90 % santykiname oro drėgnyje trunka apie 40–50 parų. Poskiepiams tinka visi *Juglans* šeimos riešutmedžiai. Įskiepiams geriausia naudoti JAV ir Kanadoje išvestas veisles,



Veislės 'Grimo 108H' riešutai

nes jos atsparesnės šalčiams ir ligoms, geriausiai auga Lietuvoje. Europoje ar Azijoje išvestų juodojo riešutmedžio veislių, kurios bent kiek panėšėtų į Amerikoje išvestas, aptikti nepavyko.

JUODOJO RIEŠUTMEDŽIO VEISLĖS

Užregistruoti keli šimtai juodojo riešutmedžio veislių, dalis jų tinka auginti 4–5 klimato zonose ir Lietuvoje. Vieni iš pagrindinių vertinimo kriterijų yra lengvas branduolio lukštenimas, didelė branduolių išeiga (iki 40 %) ir derėjimo tipas. Kaip ir graikiniams, juodiesiems riešutmedžiams būdingas terminalinis derėjimas, bet pasitaiko ir lateralinio derėjimo veislių.

Labai svarbus kriterijus – atsparumas antraknozei, juodusius riešutmedžius puolančiai grybelinei ligai. Veislinių augalų riešutai turi plonus kevalus ir plonas branduolių pertvaras. Dauguma veislių yra protagyninio žydėjimo tipo (II tipo), tad joms apdulinti tinka vėlyvos vegetacijos širdžiavaisiai ar I ir II žydėjimo tipo graikiniai.



Veislės 'Thomas' riešutai

išeiga – apie 37 %. Veislė yra lateralinio derėjimo tipo, atspari antraknozei. Riešutų brandinimo laikas – 148 dienos, prinoksta spalio pradžioje.

'Grimo 108H' – labai derlinga lateralinio derėjimo stambiavaisė veislė. Riešutų svoris – apie 22 g, branduolių išeiga – apie 40 %. Riešutai subręsta per 136 dienas, rugsėjo pabaigoje. Veislė atspari antraknozei.

'Potsdam' – stambiavaisis 'Thomas' sėjinukas. Riešutai sveria apie 20 g, branduolių išeiga – apie 35 %. Veislė yra terminalinio derėjimo, vidutiniškai atspari antraknozei, pradeda derėti 3–4 metais. Vaisiai prinoksta spalio pradžioje.

'Minnesota' – labai atspari šalčiui (gali augti 3-ioje klimato zonoje), antraknozei, terminalinio derėjimo veislė, pradanti derėti 3–4 metais. Vaisiai vidutinio dydžio, apie 13 g svorio, branduolių išeiga – apie 32 %. Jie prinoksta spalio pradžioje per 136 dienas.

'Sparks 147' – stambiavaisė, labai derlinga, vidutinio ankstyvumo, lateralinio derėjimo veislė. Riešutų svoris – apie 18 g, branduolių išeiga – apie 38 %. Jie prinoksta rugsėjo viduryje per 131 dienas.

Auginu ir šalčiui atsparias lateralinio derėjimo veisles **'Vanderslot', 'Sparks 127', 'Sauber #1'**.

Apie terminalinio derėjimo ('Stabler', 'Elmer-Myers', 'Thomas-Myers', 'Weschke', 'Bicentennial') ir labai šalčiui bei ligoms atsparias ('Prairie', 'Morden') veisles parašysiu vėliau.

LUKŠTENIMUI – SPECIALUS APARATAS

Kadangi juodojo riešutmedžio riešutai storasieniai ir sunkiai sutraiškomi, jų tėvynėje sukurta įvairių presų. Praktiškiausias yra „Duce Pecan Company“ sukurta svirtinis lukštenimo aparatas, skirtas juodojo ir pilkojo riešutmedžio vaisiams skaldyti. Jis yra nepamainomas baltosios ir skiltėtosios karijų, hikanų ir širdiniams riešutams lukštenti. Pagrindiniai aparato privalumai – paprasta konstrukcija, lengva eksploatacija ir patikimumas. Jį galima padėti ant įprasto baldo (stalo, kėdė), nereikia specialiai pritvirtinti. Netgi kiniška kopija patvari, o jėgos, naudojamos riešutams traiškyti, tikrai milžiniškos. ☘



Riešutų lukštenimo presas

'Thomas' – labai derlinga, atspari šalčiams ir ligoms, seniausia veislė. Šiaurės Ontarijo provincijoje auginama nuo 1881 metų, o pirmą kartą padauginta įskiepijus į juodojo riešutmedžio poskiepį 1885 metais. Dėl to šią veislę pavyko išlaikyti nepakitusiai iki šių laikų ir ją naudojant išvesti 'Bicentennial', 'Potsdam', 'Thomas-Myers' ir kt. Tai 3–4 metais pradanti derėti stambiavaisė (18 g) terminalinio derėjimo veislė, vidutiniškai atspari antraknozei. Branduolių išeiga – apie 32 %. Riešutų brandinimo laikas – 145 dienos, prinoksta spalio pradžioje.

'Emma K' – labai derlinga veislė. Vaisiai vidutinio dydžio, apie 15 g svorio. Kevalai skyla lengvai, branduolių



Veislės 'Thomas' branduolių išeiga – apie 32%.



Juodojo riešutmedžio veislės